

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 29 квітня 2022 року)

Суми
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Зякун А. І., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Льницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Нестеренко В. А., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 16.06.2022 р.)

Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 29 квітня 2022 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 433 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 1022 від 20 грудня 2021 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2022

ПАВЛУЩЕНКО Павло Григорович
студент, гр. ІС-11,
Сумський державний університет
(наук. керівник – д.і.н., проф. Дегтярьов С.І.)

Діяльність уряду Української Держави 1918 року у сфері освіти і науки

Свою діяльність у освітній сфері уряд Гетьмана розпочав зі створення національної школи, але реформування відбувалось теж у складних умовах. Лише в початковій школі більша частина вчителів володіла й бажала викладати українською мовою. В середніх та вищих навчальних закладах російськомовних вчителів було значно більше і вони часто не сприймали ідеї негайної українізації освіти. Тому не випадково, що 10 травня 1918 р. було опубліковано «Заяву гетьманського уряду», яка проголошувала необхідність рішучого впровадження в життя ідеї подальшого всебічного розвитку української національної культури, забезпечення прав української мови в школі, державних і громадських установах і закріплення всіх форм української державності. У вересні 1918 р. Міністерство народної освіти видало наказ про національну «нижчу» початкову школу, яким передбачався перехід на українські підручники та відповідну мову викладання. У всіх середніх школах спеціальним законом було запроваджено обов'язкове вивчення української мови і літератури, а також історії та географії України. Суттєвих змін зазнали програми учительських семінарій, які наближали

підготовку педагогічних кадрів до потреб часу. Влітку 1918 р. для вчителів проводилися курси з українознавства [1]. Уряд виділив 380 іменних стипендій для незаможних учнів української національності, взяв на утримання держави 40 чоловічих гімназій, відкритих за ініціативою міністра народної освіти М. Василенка. На підвищення заробітної плати вчителям із Державної скарбниці було виділено додаткові кошти.

Процес українізації освіти тривав, але відбувався більш помірковано. Із метою уникнення незадоволення примусовою українізацією існуючих навчальних закладів поряд із російськими засновувалися нові українські гімназії. Так, на кінець 1918 р. із 836 діючих гімназій 150 були українськими. Із червня 1918 р. атестати про середню освіту видавалися українською та російською мовами.

Велику кількість зусиль влада докладала до підготовки й видання нових україномовних підручників для школи. На кінець 1918 р. у Києві Товариство шкільної освіти підготувало й видало загальним тиражем у 2 млн. 345 тис. примірників навчальних книг для шкіл. Ними користувалися і через багато років після видання [5].

Уряд гетьмана турбувався також про вищу освіту. Спроба швидкої українізації Київського університету Святого Володимира за часів УЦР виявилася безуспішною. Тому було вирішено розпочати створювати нові університети з українською мовою викладання та значною кількістю українознавчих дисциплін. Так, крім діючих університетів у Києві, Харкові, Одесі, було відкрито ще два — Київський та Кам'янець-Подільський державні українські університети. Уряд всебічно підтримував

існуючі вищі навчальні заклади і надавав їм статус державних. Так, створений УЦР Український народний університет перейменували й реорганізували в Державний Український університет. За підтримки гетьманського уряду були також утворені нові вищі навчальні інститути: архітектурний та клінічний в Києві, політехнічний та сільськогосподарський – в Одесі. Уряд розробив нову систему оплати праці викладацько-професорського складу у вищих навчальних закладах та встановив стипендії для студентів [6].

За доби гетьманату в Україні створили Єврейський народний університет – перший вищий єврейський навчальний заклад на території колишньої Російської імперії. У Катеринославі в цей період було відкрито приватний російський університет. У ньому діяли дві кафедри, що викладали українською мовою.

Гетьманський уряд заснував Українську Академію наук (УАН), про що раніше мріяли покоління діячів української культури й науки. Значну підготовчу роботу по створенню академії провів міністр народної освіти М. Василенко, залучивши до цієї справи видатного вченого В. Вернадського. 14 листопада П. Скоропадський затвердив закон про створення Української Академії наук як державної установи, підпорядкованої верховній владі. На академію покладалися функції поширення й поглиблення наукових знань. У ній було три відділи: історико-філологічних, фізико-математичних та соціальних наук. До першого затвердженого гетьманом списку з 12 перших українських академіків увійшли Д. Багалій, А. Кримський, М. Петров, С. Смаль-Стоцький,

В. Вернадський, С. Тимошенко, М. Кащенко, П. Тутковський, М. Туган-Барановський, Ф. Тарановський, В. Косинський та О. Левицький. Надалі академіки повинні були обиратися таємним голосуванням. Першим президентом УАН став В. Вернадський [3; 4].

Незважаючи на складну ситуацію, уряд знайшов можливість надати необхідне фінансування академії. Асигнування виділялися на різноманітні дослідницькі програми й перспективні напрямки наукового пошуку. До складу Української академії наук увійшли не лише науково-дослідницькі установи, а й Національна бібліотека, Ботанічний сад, Астрономічна обсерваторія, музеї, видавництва тощо.

Академія мала режим максимального сприяння, отримавши статус самоврядної юридичної організації, а також право заснування нових наукових закладів, отримання літератури та наукового обладнання з-за кордону, надання ступеня доктора наук, проведення наукових форумів тощо [2].

Уряд гетьмана постійно турбувався про розвиток вітчизняної науки й намагався творити сприятливі умови для її розвитку. Так, засновану Центральною Радою Педагогічну академію реорганізували на Українську науково-педагогічну академію, відчутно зміцнивши її кадровий потенціал й базу.

Отже, в гетьманування П. Скоропадського уряд країни, а також і сам її очільник активно розвивали і розбудовували наукову і освітню сфери. Позитивні наслідки діяльності цих людей можна спостерігати і донині.

---

1. Дегтярьов С.І. Політика українізації уряду Української Держави (до 100-річчя Української революції 1917-1921 рр.) // Гілея: науковий вісник. Вип.130(№3). Київ, 2018. С.34-37.

2. Осташко Т. Діяльність Української Держави в галузі освіти, науки і культури // Українська Держава – жорсткі уроки. Павло Скоропадський. Погляд через 100 років. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. С.187-212.

3. Українська держава (квітень-грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т.1. К.: Темпора, 2015. XVIII+790 с.

4. Українська держава (квітень-грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т.2. К.: Темпора, 2015. XX+412 с.

5. Sergey I. Degtyarev, Vladyslava M. Zavorodnia, Lyubov G. Polyakova. Transformations in the Field of public education of the Ukrainian State in 1918. Part 1 // European Journal of Contemporary Education, 2020, 9(4): 971-983.

6. Sergey I. Degtyarev, Vladyslava M. Zavorodnia, Lybov G. Polyakova. Transformations in Public Education in the Ukrainian State in 1918. Part 2 // European Journal of Contemporary Education. 2021. 10(1): 219-230.